

Отримано: 27 квітня 2026 р.

Прорецензовано: 13 травня 2026 р.

Прийнято до друку: 18 травня 2026 р.

Email: anastasia.vehesh@uzhnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0430-2447>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30\(98\)-178-182](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30(98)-178-182)

Вегеш А. І. Літературно-художні антропоніми роману “Родаки” Дмитра Кешелі як джерело пізнання національного характеру закарпатців. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. Вип. 30(98). С. 178–182.

УДК: 811.161.2'373.21+81'282.2(477.87):821.161.2-31 Кешеля

Вегеш Анастасія Іванівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови,
Ужгородський національний університет

ЛІТЕРАТУРНО-ХОДОЖНІ АНТРОПОНІМИ РОМАНУ “РОДАКИ” ДМИТРА КЕШЕЛІ ЯК ДЖЕРЕЛО ПІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ЗАКАРПАТЦІВ

Наукову розвідку присвячено дослідженню літературно-художніх антропонімів, що дає змогу виявити індивідуально-стильові особливості власних назв персонажів, на творення яких впливають найрізноманітніші чинники. Наше дослідження є актуальним, оскільки літературно-художні антропоніми містять національно-культурну інформацію, суттєво доповнюють загальні уявлення про антропоніми як базові складники онімної системи.

Мета нашого дослідження – описати літературно-художні антропоніми з роману “Родаки” Дмитра Кешелі. Наше завдання – довести, що літературно-художні антропоніми роману є джерелом пізнання національного характеру закарпатців; звернути увагу на етимологію та мотиви творення найменувань.

Доведено, що літературно-художні антропоніми роману “Родаки” Дмитра Кешелі – це джерело пізнання національного характеру, світосприйняття українця. У назвах персонажів – інформація про звичаї та традиції формування найменувань закарпатців. Звернено увагу на те, що в романі переважають традиційні календарні імена та прізвища, які належать до закарпатської антропонімії. Яскравим засобом вираження місцевого колориту слугують імена та прізвища з діалектною основою. З'ясовано, що багато прізвиськ є назвами відомих людей, особливо політиків відповідних часових відрізків. Такі найменування характеризують персонажів за різними особливостями реального денотата. Низка літературно-художніх антропонімів утворена за видом занять, зовнішнім виглядом, моральними якостями. Гумористичні назви персонажів відображають місцеву говірку, у них – мудрість народу. Переконані, що назви персонажів роману віддзеркалюють національні особливості закарпатських українців, вони оригінальні та мають інформаційний заряд.

Ключові слова: Дмитро Кешеля, антропонімія, гумор, етимологія, літературно-художній антропонім, найменування, прізвисько, функції.

Anastasia Vehesh,

Ph.D in Philology, Docent, Associate Professor,
Department of Ukrainian language, Uzhhorod National University

PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES OF THE NOVEL “THE KIN” BY DMYTRO KESHELIA AS A SOURCE OF UNDERSTANDING OF THE NATIONAL CHARACTER OF TRANS-CARPATHIANS

The scientific study is devoted to the research of proper names of the literary heroes, which allows for the identification of individual stylistic features of characters' proper names, influenced by a wide variety of factors. Our research is relevant because proper names of the literary heroes carry national and cultural information and significantly supplement general perceptions of anthroponyms as basic components of the onymic system.

The purpose of our study is to describe proper names of the literary heroes in the novel “The Kin” by Dmytro Keshelia. Our task is to prove that proper names of the literary heroes of the novel serve as a source of understanding the national character of Transcarpathians, as well as to examine their etymology and the motives behind their creation.

It is proven that proper names of the literary heroes in Dmytro Keshelia's novel “The Kin” serve as a source of understanding the national character and worldview of Ukrainians. The characters' names provide insights into the customs and traditions of name formation among Transcarpathians. It is noted that the novel is dominated by traditional calendar names and surnames belonging to the Transcarpathian anthroponymic system. Names and surnames with a dialectal basis act as a vivid means of expressing local color. It was established that many nicknames are derived from the names of famous figures, particularly politicians of the respective historical periods. Such names characterize the characters based on various features of the real-world denotatum. A number of proper names of the literary heroes are formed based on occupations, physical appearance, or moral qualities. Humorous character names reflect the local dialect and embody folk wisdom. We are convinced that the characters' names mirror the national characteristics of Transcarpathian Ukrainians; they are original and carry a significant informational load.

Keywords: Dmytro Keshelia, anthroponymic system, humor, etymology, proper name of the literary hero, naming, nickname, function.

Формулювання проблеми. Літературно-художні антропоніми є одним із важливих джерел для дослідження мови, історії та культури нашого народу. Це викликає значний інтерес для мовознавців, бо допомагає проникнути у внутрішню форму найменування, стає особливим прийомом, який сприяє розкриттю образу, характеру персонажа. Власні назви персонажів є яскравою ознакою індивідуального онімного стилю авторів, вони стають вагомим засобом відтворення національної традиції, формують свідомість українців.

Найменування персонажів роману “Родаки” Дмитра Кешелі досліджені недостатньо, а саме вони є містком до вивчення культурно-історичного контексту найменувань закарпатців-українців. Актуальним нам видається дослідження назв персонажів, які функціонують на сторінках роману, щоб поєднати традиційне та нове в процесі творення літературно-художніх антропонімів, оскільки вони містять національно-культурну інформацію, суттєво доповнюють загальні уявлення про антропоніми як базові складники онімної системи. У творенні найменувань роману особливу роль виконує гумор, який відображає соціальні норми, особливості світогляду й комунікації певної національної спільноти.

Аналіз досліджень. Роман Дмитра Кешелі “Родаки” – це оповідь про волелюбних, упертих, розумних та з великим почуттям гумору закарпатців. Усі персонажі роману-колажу – добрі, відкриті, богобоязливі люди, яким притаманна життєва мудрість. М. Стасик пише: “Роман «Родаки» – це джерело пізнання національного характеру, світосприйняття українця. Це твір, у якому сконцентровано інформацію про історію, спосіб життя, традиції українського народу. Автор детально аналізує (“розбирає”) український національний характер, його позитивні й негативні риси. Письменник глибоко й повно виражає своєрідність національної картини світу, етнічну ментальність українців” (Стасик, 2019: 127). Роман “Родаки” вже потрапляв у поле зору науковців, є низка статей із літературознавства. Мовознавчий аспект досліджували також. Зокрема, В. Красавіна описала етномаркери в порівняльних конструкціях роману й авторську трансформацію фразеологізмів (Красавіна, 2018; 2019). Н. Венжинович проаналізувала лексико-семантичні та стилістичні особливості фразеологізмів на позначення діяльності людини в романі “Родаки” (Венжинович, 2025). Назви персонажів у творах Д. Кешелі досліджували О. Лавер (Лавер, 2016) та О. Чижмар (Чижмар, 2009). У статті “Національне і регіональне у літературно-художній антропонімії (на матеріалі творів Дмитра Кешелі)” О. Лавер здійснила лінгвостилістичний аналіз діалектних варіантів власних назв, їхнього характеристичного потенціалу у творенні національно-регіонального мовного простору. Вона доходить висновку, що літературно-художній антропонімікон романів Д. Кешелі не увиразнює національно-регіонального колориту, автор популяризує у своїх творах штучний літературно-художній антропонімікон (Лавер, 2016: 235). О. Чижмар у статті “Літературно-художня антропонімія Дмитра Кешелі: від реалізму до псевдопостмодернізму” зазначає, що “аналіз літературно-художньої антропонімії Д. Кешелі засвідчує здатність автора швидко змінювати естетичні критерії творення літературно-художнього антропонімікону”. Авторка зауважує, що назви персонажів ранніх творів автора “відзначаються реалістичною правдивістю та стилістичною виразністю”, а власні назви персонажів теперішніх творів виявляють тривожну тенденцію автора до регіоналізації, а також примітивізації естетичних засад творення літературно-художніх антропонімів, викликаной, очевидно, ідеологічними симпатіями прозаїка” (Чижмар, 2009). Як бачимо, кожен науковець має своє бачення, наше, можливо, дещо відрізняється. Роман “Родаки” кілька разів перевидавали, є багато позитивних відгуків від читачів, до речі, не тільки закарпатських. Як і там не були симпатії в автора, ми твердо переконані, що назви його персонажів віддзеркалюють національні особливості закарпатських українців, вони оригінальні та мають інформаційний заряд. Спробуємо заглянути у творчу майстерню письменника й дослідити особливості творення літературно-художніх антропонімів із роману “Родаки”.

Мета нашого дослідження – описати літературно-художні антропоніми з роману “Родаки” Дмитра Кешелі. Наше завдання – довести, що літературно-художні антропоніми роману є джерелом пізнання національного характеру закарпатців; звернути увагу на етимологію та мотиви творення найменувань.

Методи та методика дослідження. Ми використали описовий метод і основні його прийоми: спостереження, інтерпретацію та узагальнення, що дає змогу виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви; контекстно-інтерпретаційний метод застосовано для визначення конотативного навантаження літературно-художніх антропонімів; дистрибутивний аналіз допомагає виявити приховану оцінну інформацію в семантичній структурі онімів; метод етимологічного аналізу сприяє з’ясуванню доантропонімної семантики власних назв.

Виклад основного матеріалу. Д. Кешеля добре обізнаний з особливостями народних звичаїв, етикету, розуміє національну психологію та характер закарпатців. М. Стасик справедливо зазначає, що “автор ставить собі за мету зламати негативне сприйняття українця, як такого собі “простака”, змушує подивитися на нього як на людину з почуттями власної гідності та гордості, з багатим духовним світом” (Стасик, 2019: 123). Національний колорит наших говірок виявляється в ономастиці. Використання діалектизмів, навіть переключених, лише збагачує мову роману, а гумор стає одним із героїв. Сміх, іронія, сарказм не тільки супроводжують персонажів – вони є в їхніх найменуваннях. Назви героїв дуже цікаві своїм наповненням і привертають увагу.

Головний герой роману “Родаки” – юний **Митрик**, який найперші свої знання здобуває від довілля. Автор устами персонажів називає його здрібніло-пестливо, як називають дітей: **Митрик, Митько, Митро, Митрико**. Крім антропонімів, письменник використовує цілу низку апелятивів, для розкриття образу. Це своєрідні називання, якими нагороджують хлопця рідні: криволабий чорт, здохляк, осел рогатий і мантафунський, гнида килава, малий збісник, збийвіч, рогата свиня, їжак нечесаний. Незважаючи на таку строкатість негативних апелятивних називань, для родини Митрик буде рідним і дорогим. Не випадково баба Фіскарешка буде завжди за нього заступатися, називати солодкою дитиною.

Сам герой зізнається, що вчителька хімії Динамітка “*навішала на мене ще й хімічні клички – «іржавий ферум», «смердючий нітроген», «криволабий плюмбум», «шкідливої гафній», «шалений стронцій»*” (Кешеля, 2025: 98). Учителю Фийси називає лихобурієм килавим; директор Сусанін – гаспидом, чібисом, шаленим мацуром. Нанашка Кутузовка називати-ме Митька пекельним кочегаром, першим помічником люцифера. Для пані Розалії Митько – дитинка, золотий хлопчик. Митько навіть гордиться, що має стільки прізвиськ: “*Особисто я за кількістю прізвиськ міг преспокоїно потрапити до Книги рекордів Гіннеса. Мало того, що кожен у нашій родині, кожен учитель мене йменував індивідуальним кодом, то ще й кожна вулиця навісила мені свої. Так, до десяти років моя скромна персону уособлювала не тільки тиранів людства, злодіїв та розбійників, а й уся мислима й немислима нечисть планети, починаючи від реальних кровожадних крокодилів і кінчаючи міфічними рогатими ослами. І як би хто не смішувався, носив я ці прізвиська гордо, пишаюся ними...*” (Кешеля, 2025: 69). За підпал діда Соломона Митрик отримав перше “*прізвисько – Палірник, тобто палій, підпалювач*” (Кешеля, 2025: 69).

Син учителя Фийси Влодько розпізнав у Митрикові розум, назвав тямущим хлопцем, бунтарем: “*Ти просто не вписуєшся в рамки цього життя – як і кожна неординарна особистість. Ти – бунтар, а таких не терплять, їм постійно намагаються накинути вуздечку й усмирити. Бог дає всім рівні можливості в житті. Це просто треба знати і повірити у свою Долю*” (Кешеля, 2025: 368). Хлопчик від мами знав, що їхній рід по лінії діда Петра має стосунок до князя Івана Драгобрата: “*Тому всі ми, в тім числі і я, і вдалися такими твердими характерами, непокірними, вічними шукачами пригод на свою нечесану голову*” (Кешеля, 2025: 381).

Дуже колоритно автор змальовує бабу **Фіскарешку**. Уже сама назва привертає увагу. Найперше – прізвисько старої жінки зі здрібніло-пестливим суфіксом, друге – утворене від діалектного апелятива **фішкарка** – ‘балакунка з претензіями мудреця’; третє – в основі може бути ‘діалектизм **фішкареш** – адвокат’ (Сабадош, 2021: 560). Цей літературно-художній

антропонім дуже вдало характеризує героїню, бо пов'язаний із 'балаканиною з претензією на мудрість' (Сабадош, 2021: 560), а також з умінням владнати справи ("...розважливо резюмує баба Фіскарюшка, прозвана так за довгий язик і смачну бесіду") (Кешеля, 2025: 9); "Таких перчених, солоних, пекучих і ядучих слів, якими, немов градом, сипала навкруги Фіскарюшка, не те, що наші Небесі, а й навіть небеса над ними, ще не чули" (Кешеля, 2025: 161); "Дякуючи адвокатським талантам моєї бабусі, напрошувався висновок, що у прикрому інциденті з ліндином пана Годі винуваті всі, крім мене" (Кешеля, 2025: 101). Як бачимо, бабина бесіда і смачна, і щедро пересипана перцем, задержуватістю, рішучістю, войовничістю. Мотивом для надання такого прізвища послужило не тільки мовлення героїні, але й психологічні особливості характеру. Прізвище найчастіше трапляється в тексті, хоч героїня має ім'я та прізвище. Офіційне ім'я **Марія** фігурує рідко, розмовні варіанти – частіше (**Марька, Маря, Майра**). До речі, доантропоніму семантику імені розкрито в тексті: 'чинить опір, заперечує; вперта' (Трійняк, 2005: 212). Зовсім випадково з уст капітана держбезпеки дізнаємося, що баба Фіскарюшка має офіційне тричленне називання – **Марія Михайлівна Німець**. Представнику влади це прізвище не сподобалося, бо мало стосунок до ворогів. Баба виправдовується: "Но, панику, я по-дівоному уродження Німець, а по мужєству... то єсть... дорожому мужу... я – **Марія Михайлівна Слов'янин**..." (Кешеля, 2025: 282). Д. Кешеля з гумором поєднув **М. Німець** із **М. Слов'янином**. Посмішку викликає також прізвище бабиної куми **Гітлерки**, у якої прізвище **Жидик**. Крім антропонімих називань, засвідчуємо цілу низку апелятивних. Найбільше їх використовує дід Соломон, коли щось просить, випивку, наприклад: **Марько кремова, моя солодинька, Марько ороньова, золота Марько, цукрена моя, Марько моя діамантова, Марько моя медова, цукрена, цитронова і мармеладова, дорога Марько, моє медове потятко, рибко солодка**. Такі позитивні звертання в народнопоетичному дусі досить поширені у фольклорі українців. Ми їх фіксували у творах М. Матіос, М. Трайсти та ін. Є також звертання з негативною конотацією: стара трінькашка (багато говорить), льондра (блудниця) коростава, босорканя (відьма) коростава, кисла свербігуска. Баба Фіскарюшка і до діда звертається емоційно: **Михайлику, Мішо, Мішку** дорогий, але в її мовленні переважають негативні звертання: **Мішку недороблений, цуцлику** ('дитяча соска, пустошка' (Сабадош, 2021: 574)) повчанський, лепавий ('брудний' (Сабадош, 2021: 214)) борсуче, дуплавий (каралабе (товстун), остолопе повчанський, борсуку килавий ('нікудишний' (Сабадош, 2021: 191))). Дід Михайло має прізвище **Соломон**, так його прозвали в селі. Він великий дипломат і філософ ("Однак Соломон не був би Соломоном, коби не прийняв соломонівське рішення" (Кешеля, 2025: 70). Дід, на відміну від баби, поспіхом нічого не робив, тому вважався мудрим. Є трохи схожість між дідом Соломоном та Федорцем М. Дочинця, а також вуйком Ферішаком М. Трайсти. Це такий образ мудрого селянина, який навіть у безвихідних ситуаціях не втрачає почуття гумору.

У романі "Родаки" мешканці Небесі іменуються традиційними церковними іменами (**Анна, Марія, Іван, Петро, Михайло, Павло, Маргарита, Калина, Семен, Андрій, Гафія, Розалія**), є багато розмовних регіональних варіантів (**Митро, Марька, Анця, Пішта, Поляна, Микула, Іштван, Симко, Маня, Жюфія, Штефан, Ферко, Владьо**), а також експресивно-оцінних із різними видами експресії (**Анночка, Анцька, Михайлик, Митрик, Андрійко, Петрик, Микулка, Анціка, Манька, Маргітка, Павлик, Ілечко, Соломончик**). Прізвищ у романі небагато, але ті, які трапляються, є прямою вказівкою автора на те, що закарпатці мають прізвища етнічного походження, бо срібна земля – той край, де все перемішалось: і люди, і держави ("Все наше різнофайтове (різносортне) колоритне село можна зібрати під прапорами трьох прізвищ: **Слов'яни, Жидики, Шваби**" (Кешеля, 2025: 67). Крім названих прізвищ, натрапляємо на суто закарпатські: **Гардубей, Годя, Данко, Іваньо, Попелюк, Шершун** та ін., які фіксує у своєму словнику П. Чучка. У романі Д. Кешелі фіксуємо значну кількість діалектизмів, що характерні для говірок Закарпаття, а також запозичень з інших мов. Це впливає і на специфіку прізвищ: **Гардубей** ('гардубан – людина з грубими рисами обличчя' (Чучка, 2005: 139)), **Крумпліаник** ('від діал. крумпля – картопля'), **Лілик** ('кажан' (Чучка, 2005: 338)); **Шитиминя** ('шетемине – тісто' (Сабадош, 2021: 585)); **Штрімфля** ('штремфлі – шкарпетки, панчохи' (Сабадош, 2021: 592)); **Фийса** ('сокира' (Чучка, 2005: 575)), **Гатьош** ('той, що в кальсонах' (Чучка, 2005: 171)). У найменуваннях героїв відчутні позитивні й негативні риси, етнічна ментальність українців, гумор та вплив говірок.

Не обходиться автор без угорських імен та прізвищ: **Телекі, Ірма Перені, Бейла Неймаш, Берчі, Боніфасій, Вінце, Янош**, а також єврейських: **Гершко, Лібман, Соломончик, Пітя** та ін.

Оскільки односельці мали однакові імена, імена по батькові та прізвища, то щоб їх розрізнити, утворювали прізвища. Насправді, прізвища дуже колоритні, саме за ними подано вичерпну характеристику людини. Д. Кешеля пише: "Прізвищем, як правило, нагороджували за характером, подібністю, звичками, а часом і необачно кинутим словом. ... Неймовірно, але мати якесь відоме прізвище вважали навіть за велику честь. А якщо селянин залишався без прізвища, тобто жив тільки за офіційним іменем, це означало, що цій людині суджено було з'явитися на світ безликою. ... Чим більше хтось мав прізвище, тим поважнішим виглядав в очах ближніх" (Кешеля, 2025: 68–69). Жителі села Небесі добре орієнтувалися в політиці, знали королів, цісарів, учених, геніїв і злодіїв, тому щедро давали найменування відомим людям одне одному. Дуже часто автор подає енциклопедичну характеристику до прізвища. Наприклад, дід Петро отримав назвисько **Наполійон** через важкий характер. Він – повна протилежність діда Михайла ("...людини суворої, впертої, залізних принципів, а головне – неповторної у своїй натурі. Видно, саме через ті риси характеру Діда Петра прозвали в селі **Наполійоном**" (Кешеля, 2025: 17). На твердий характер персонажа вказує і його ім'я **Петро** – 'скеля, камінь' (Трійняк, 2005: 292). Це підтверджує автор: "Проте дід скелю вперся" (Кешеля, 2025: 18). Баба Фіскарюшка називає свата старим **Наполійонищем**. Ворожку **Полянню Перебзякову** йменували **Кларою Цеткін** за революційний характер. Бабин брат Андрій, колишній герой кримінальних хронік, має прізвище, яке характеризує його за зовнішнім виглядом та місцем події: "А прозвали його **Австрійським Піратом**, бо саме в одному із нічних клубів Відня якась потерпіла графиня підбила більйардним кієм нашою дорогому вусечкові око" (Кешеля, 2025: 55). Сімейка стрийка Микули, якого називають **Беніто Муссоліні**, багата на дотепні прізвища. Людська фантазія немає кордонів, народна мудрість вражає. Від назви місцевості Козяча Чехія та "за дрібненький зріст, але безбожно войовничу натуру" дружину Микули нарекли **Чеською Мікробою**: "Просто стрийна – згусток якоїсь загадкової, але неприкаяної енергії, яка вся і всіх навкруги запалювала, мучила нестерпним вогнем і врешті-решт запусто спопеляла" (Кешеля, 2025: 72). Митрик назвав Мікробу Чеською заразою. Їхнього сина Петра йменували **Вірусом**, а доньку Гафію – **Бактерією**: "Така собі, як видите, колоритна сімейка паразитів" (Кешеля, 2025: 67). Бабу Ержу Герцузьку називали **Скипидаркою**, бо в її "писку юрмилися всі матюки світу": "Од її паскудних лайок не те, що люди сахалися, а й найлютіші пси вмовкали й тікали на всі боки" (Кешеля, 2025: 236). Червонощокасту дідову сестру

звуть **Пірошкою**: “Насправді її звали Іриною, але відколи вийшла заміж в угорське село Баркасово, перейменувалась у **Пірошку**, що по-українськи означає “Червона шапочка”. Звісно, Червоній шапочці до Пірошки було, як бідній польовій мишиці до гори Ловачки” (Кешеля, 2025: 270). Двоюрідна сестра баби Фіскарошки Гафія має прізвисько **Драчка**: “Прізвисько Драчка, тобто колючка, баба Гафія нажила через дуже вперту натуру і неврахуваність у своїх діях” (Кешеля, 2025: 296). Новий директор школи Павло Слов’янин має прізвисько **Іван Сусанін**, бо знає “як підмастити губу начальству”. Вуйко Василь – **Черчіль**, нанашка Жофія – **Кутузовка**, Ілько Слов’янин названий **Бароном Калошнею**, сестра батька Митрика – герцогинею **Едінбурзькою**. Хрещеними батьками Митрика були барон та герцогиня. Сестра баби Поланя має прізвисько **Вашінгтонка**. Колишній директор Дийжа був прозваний **Піфагором**, викладав арифметику, геометрію, був відомий у математичному світі, знав кілька мов, але радянська влада за незнання російської мови зробила його неграмотною людиною (“І тепер “неграмотний тін” із дипломами кількох університетів, знанням десятка мов пас колгоспні свині” (Кешеля, 2025: 96). Його дружина, учителька хімії, отримала прізвисько **Динамітка** не тільки через різні досліди, але й через те, що була “безбожно нервовою і крикливою”, мала вибухову натуру. Іншу вчительку звали **Октябріною Леопольдівною**. Ім’я Октябріна вона отримала на честь жовтневої (октябрської) революції, тоді модно було називати так дітей. Але поєднання імені та імені по батькові викликає посмішку: народжена революцією є сильною і головною (лев – цар звірів), а вчителька, “мов гарпія”, кричить і б’є Митрика. Солодким щастям і гірким нещастям, за словами автора, для Митрика була **Марія Крumpляник**. Однокласницю Митрик нагородив цілою низкою найменувань: **Маня Крumpлянка**, **Маня-безпекашка**, **Манька-безпекашка** (“Маня в нас виконувала функцію такого собі шкільного осередку комітету держбезпеки” (Кешеля, 2025: 15), **Марія Петрівна**, наче **Орлеанська діва**. Цікаво Д. Кешеля змальовує святкову колону та прізвиська її представників: “Попереду колони із червоним прапором твердо шкутильгав партійний секретар на прізвисько **Гебельс**. За ним, роздуюючи гармошку, шпинділяв двоюрідний брат баби Фіскарошки **Симко Лилик** на прізвиська **Карл Маркс**. Поруч нього валайдала і щосили лупала в бубон його вже, здається, четверта жона **Морішка** на прізвисько **Роза Люксембург**. А далі вервечкою чалапали позаду зо два десятки менших **фюрерів** і **фюрерок місцевої заправки**” (Кешеля, 2025: 124–125). Сміх тут викликають не тільки власні назви, але й сама хода демонстрантів: шкутильгав, валайдала, чалапали. У смішну ситуацію потрапляє баба Фіскарошка, коли під час бесіди для вступу до партії комуністів збила всіх із пантелику. На прохання розповісти щось цікаве про Карла Маркса – подає інформацію про двоюрідного брата: **Карл Маркс** – злодій, “устрогував дітвака сvasі **Кларі Цеткінній**”. Довелося **Гебельсу** (колгоспний партійний секретар, “любовно прозваний у селі криволабим Гебельсом”) мукачівським партійцям пояснювати: “...перебачте на слові, але наше село трохи збігло, ненормальне. Тут живуть люди з мухою в носі, вони вже давно частини села, околиці і присілки нарекли **Палестиною**, **Бразилією**, **Ватиканом**, **Балканами**, **Аргентиною**. А між собою наліпили один одному прізвиська знаменитостей” (Кешеля, 2025: 132). Агрономка Катерина отримала прізвиська **імператриця Катерина II**, княгиня **Катерина**. Кум діда Соломона Семен Шитиминя має прізвисько адмірал **Хорті**, а голова колгоспу Іван Шайта названий **Гербіцидом**. За зовнішнім виглядом отримав прізвисько **Бегемот** однокласник Митрика. Трапляються прізвиська, які є прямою вказівкою на професію, наприклад, бухгалтер **Рахувниця**. Сільська красуня-блудниця **Анця Гатьошка** для багатьох, як і для вчителя Фийси, стане і **Джульттою**, і **Дездемоною**. Учителя Фийсу автор називає колишнім **Казанова**. Як бачимо, у цих називаннях відбито національний колорит західних регіонів, де під впливом закордоння формувалися культура, мова й антропоніміка. Автор не завжди ідеалізує традиції, але старасться іронічно описати їх. На формування національної вдачі закарпатців та їхніх найменувань впливали не тільки кліматичні умови, але й проживання під впливом кількох держав. Доречними тут будуть слова діда Соломона: “От, неборику, так і жиємо – не то на чужій, не то на своїй землі. А ще ліпше сказати – жиємо на дивній землі: сонце зустрічаєш під одними прапорами, а проводжаєш уже під іншими. Монголи, татари, мадяри, австрійці, німці, румуни, чехи, тепер руські – усі перли і пруть сюди! А ти у своїй хижі ще й мусиш перед кожним виправдовуватись, чому служив попередньому панові” (Кешеля, 2025: 261).

Використання хронологічно значущих літературно-художніх антропонімів викликає в читача сміх. Привертає увагу те, як баба Фіскарошка щиро вірила, що всяка влада – посланці Всевишнього: “І тому з однаковою шанобливістю ранком кланялася **Гітлеру і Леніну, Гортію і Сталіну, Масаріку і Хрущову**” (Кешеля, 2025: 10). Спалюючи портрет Сталіна, буде називати його кривавим іродом, кривавим тираном, сатаною, хоч називала **няньком Сталіним**. Деякі найменування фігурують із відповідним апелятивом, який указує на майже родинні стосунки: **татічко Масарик**, **вуйко Міклош Горті**, **вуйко Гітлер**, **вуйко Франц-Йовжка**. Дід, називаючи бабу великим філософом, фамільярно згадує відомих людей: “...ти би намого більше книжок настругала, як **Владьо Ленін, Йовжка Сталін і Карла Маркса** вмісті взяти” (Кешеля, 2025: 84).

Особливе місце в романі посідають теоніми. Прості люди вірили в силу Божу, молилися та просили допомоги, у їхньому житті завжди присутній **Бог**. Автор називає Бога найрізноманітнішими лексемами: **Бог, Божий Син, Божинько, Іоанько, Йсусик, Той, Він, Великий Бог, Всевишній, Спаситель, Великий Творець, Учителю, Великий Месія, Небесне Око**. Іноді автор наділяє Бога людськими якостями: “А небеса підповзали дедалі ближче, і вже бачилося, що Великий Творець взяв землю на долоню і наближає її до своєї зиниці” (Кешеля, 2025: с. 103); “...щойно мені відкрилося Місто, незрима присутність Великого Творця настійно відчувалась у всьому...” (Кешеля, 2025: 306). Натрапляємо на звертання до **Діви Марії**: **Діво Богородице, Пресвята Діво Маріє**. Люди добре орієнтуються в найменуваннях біблійних персонажів: **Адам, Єва, святий Ілечко, святий Іван, Мойсей, Іуда, Марія-Магдалена, Соломон, Каїн та Авель, Ной, Давид** та ін. Цікавою є лінія про **Святого Івана**, який “у миру був могутнім підкарпатурським князем **Іоаном Драгобратом**”, коли тут правив князь **Лаборець**. Автор вплітає в текст і фольклорних героїв, і реальних. Князь Іван став **Великим Відлюдником**, бо сторіччями спокутував гріх й охороняв місцевих, тому й назвали його – наш святий Іван. Виходить такий збірний образ захисника. Ще одним персонажем стає **Місто**. Автор закоханий у **Мукачево**, у це таємниче і величне Місто, тиша якого є омріяною, теплою і ніжною. Повернення до рідного міста зворушує, бо в ньому править Любов: “І я, сповнений щастя і блаженства, пливу далі тишею вулиць і тихо безслівно плачу” (Кешеля, 2025: 309). Найкраще любов до Мукачева розкрито на сторінках книг М. Дочинця, де Мукачево – загадка, “загусла тиша”, “зупинений час”. М. Дочинець у “ЧасоСловці” пише: “Не раз я чув від Дмитра Кешелі: «Як я заздрю тобі, що ти в Мукачеві. Бо я в Ужгороді так і не прижився, не став він мені рідним»” (Дочинець, 2025: 127). Автор оспівує цю солодку землю, старезний і славний “варош Мукачево у світлі благодатної аури Ловачки”.

Персонажами роману “Родаки” стають абстрактні поняття. Автор не просто пише їх із великої букви, а наділяє абстрактними рисами людини. Онімизація характерна для різних понять. Наприклад, **Справедливість** з’являється, ходить, торжествує, “отримує жезл переможця”, особливо тоді, коли вона у військовій формі. Відчутна іронічна гра слів: “*Яка несправедливість! І тут з’явилася Справедливість! Вона приїхала на військовій полудорці з Мукачева*” (Кешеля, 2025: 282). То була “**Госбезопасна Справедливість**” у військовій формі з пістолетом. Далі таким абстрактним автор називатиме капітана держбезпеки Скварцова. Звичайний апелятив стає онімом, а далі – назвою персонажа. Жителі Небесі чекають пришествя **Великого Щастя**. Велике Щастя обов’язково має прийти до людей. Словосполучення **Велике Щастя** характеризує світле майбутнє для Небесі. А звичайне щастя прийшло вже з радянськими солдатами: “*Завжди наївне, не в міру романтичне і по дитячому довірливе закарпатське Щастя бігло з хмільними музиками вулицями п’яного містечка, било себе в груди, обіцяючи кожному двору і кожній челядині міхи добра, ситого життя, море свободи і гори слави*” (Кешеля, 2025: 349). Виділяються **Вічність, Любов, Всепрощення**. Онімне утворення **Глибока Осінь** має вираз обличчя жінок-страдниць, яких автор називає Мадоннами Вселюдської печалі.

Висновки. Літературно-художній антропонім роману “Родаки” Д. Кешелі – це джерело пізнання національного характеру, світосприйняття українця. Тут маємо інформацію не тільки про історію, звичаї, традиції, але й про формування найменувань закарпатців. У романі переважають традиційні календарні імена та прізвища, які належать до закарпатської антропосистеми, більшість із них зафіксовано в словнику П. Чучки. Яскравим засобом вираження місцевого колориту слугують імена та прізвища з діалектною основою. З’ясовано, що багато прізвищ є назвами відомих людей, особливо політиків, і не важливо з якої вони епохи. Такі літературно-художні антропоніми характеризують персонажа за різними особливостями реального денотата. Низка літературно-художніх антропонімів утворена за видом занять, зовнішнім виглядом, моральними якостями. Гумористичні назви персонажів відображають місцеву говірку, у них – мудрість народу. Перспективу дослідження вбачаємо в поглибленому вивченні літературно-художнього антропонімікону роману “Доживемо до зеленої травички” Д. Кешелі.

Література:

1. Венжинович Н. Фраземи на позначення діяльності людини в романі Дмитра Кешелі “Родаки”. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 42, т. 3. С. 31–37.
2. Дочинець М. ЧасоСловець. Прописане, промовлене, промовчане. Мукачево : Карпатська Вежа, 2025. 280 с.
3. Кешеля Д. Родаки : роман-колаж. 4-те вид. Київ : Академія, 2025. 384 с.
4. Красавіна В. Авторська трансформація фразеологізмів у романі-колажі Дмитра Кешелі “Родаки”. *Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 48. С. 175–180.
5. Красавіна В. Етномаркери в порівняльних конструкціях у романі-колажі Дмитра Кешелі “Родаки”. *Література та культура Полісся*. № 93. Серія “Філологічні науки”. 2018. № 11. С. 180–187.
6. Лавер О. Національне і регіональне у літературно-художній антропонімії (на матеріалі творів Дмитра Кешелі). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : збірник наукових праць*. Вип. 21: Ареалогія й ономастика / відп. ред. І. В. Сабадош. Ужгород, 2016. С. 231–236.
7. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокириця Хустського району. 2-ге видання, змінене і доповнене. Ужгород, 2021. 598 с.
8. Стасик М. Відображення національного менталітету в романі Дмитра Кешелі “Родаки”. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 24, том 2. С. 122–128.
9. Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.
10. Чижмар О. Літературно-художня антропонімія Дмитра Кешелі: від реалізму до псевдопостмодернізму. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : збірник наукових праць*. Вип. 13 / відп. ред. І. В. Сабадош. Ужгород, 2009. С. 141–142.
11. Чучка П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 704 + XLVIII с.

References:

1. Venzhynovych N. (2025). Frazemy na poznachennia diialnosti liudyny v romani Dmytra Kesheli “Rodaky” [Phrases to denote human activity in Dmytro Keshelya’s novel “The Kin”]. *Zakarpatski filolohichni studii [Transcarpathian Philological Studies]*. Vypusk 42. Tom 3. S. 31–37 [in Ukrainian].
2. Dochynets M. (2025). ChasoSlovet. Propysane, promovlene, promovchane [ChasoSlovet. Written, spoken, unspoken]. Mukachevo: Karpatska Vezha, 280 s. [in Ukrainian].
3. Keshelia D. (2025). Rodaky: roman-kolazh [The Kin: a novel-collage]. 4-te vyd. Kyiv: VTs “Akademiia”, 384 s. [in Ukrainian].
4. Krasavina V. (2018). Etnomarkery v porivnialnykh konstrukttsiakh u romani-kolazhi Dmytra Kesheli “Rodaky” [Ethnomarkers in comparative constructions in Dmytro Keshelya’s novel-collage “The Kin”]. *Literatura ta kultura Polissia [Literature and culture of Polissia]*. № 93. Serii «Filolohichni nauky», № 11. S. 180–187 [in Ukrainian].
5. Krasavina V. (2019). Avtorska transformatsiia frazeolohizmiv u romani-kolazhi Dmytra Kesheli “Rodaky” [Authorial transformation of phraseological units in Dmytro Keshelya’s novel-collage “The Kin”]. *Naukovi pratsi Kam’ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky [Scientific works of the Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University. Philological Sciences]*, Vyp. 48. S. 175–180 [in Ukrainian].
6. Laver O. (2016). Natsionalne i rehionalne u literaturno-khudozhnii antroponimii (na materialii tvoriv Dmytra Kesheli) [National and regional in literary anthroponymy (based on the works of Dmytro Keshelya)]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zbirnyk naukovykh prats [Contemporary problems of linguistics and literary studies. Collection of scientific works]*. Vypusk 21. Arealohiia y onomastyka / Vidp. red. I. V. Sabadosh. Uzhhorod, S. 231–236 [in Ukrainian].
7. Sabadosh I. V. (2021). Slovyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu [Dictionary of the Transcarpathian dialect of the village of Sokyrnytsia, Khust district]. 2-e vydannia, zminene i dopovnene. Uzhhorod, 598 s. [in Ukrainian].
8. Stasyk M. (2019). Vidobrazhennia natsionalnoho mentalitetu v romani Dmytra Kesheli “Rodaky” [Reflection of the national mentality in Dmytro Keshelya’s novel “The Kin”]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Current issues of the humanities]*. Vyp. 24, tom 2, S. 122–128 [in Ukrainian].
9. Triiniak I. I. (2005). Slovyk ukrainskykh imen [Dictionary of Ukrainian names]. Kyiv: Dovira, 509 s. [in Ukrainian].
10. Chyzhmar O. (2009). Literaturno-khudozhnia antroponimiia Dmytra Kesheli: vid realizmu do psevdopostmodernizmu [Literary anthroponymy of Dmytro Keshelya: from realism to pseudo-postmodernism]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zbirnyk naukovykh prats [Contemporary problems of linguistics and literary studies. Collection of scientific works]*. Vypusk 13 / Vidp. red. I. V. Sabadosh. Uzhhorod, S. 141–142 [in Ukrainian].
11. Chuchka P. (2005). Prizvyshcha zakarpatskykh ukrainsiv: Istoryko-etymolohichniy slovyk [Surnames of Transcarpathian Ukrainians: Historical and etymological dictionary]. Lviv: Svit, 704 + XLVIII s. [in Ukrainian].